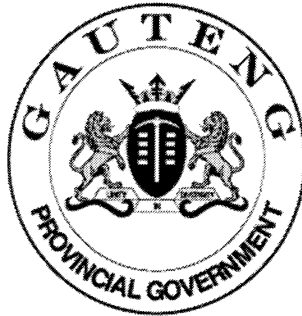

SENIOR CERTIFICATE EXAMINATION
SENIORSERTIFIKAAT-EKSAMEN

OCTOBER / NOVEMBER
OKTOBER / NOVEMBER

2004

SESO THO PUO YA TLATSETSO
BOEMO BO MAHARENG

(Pampiri ya Bobedi)

SG

930-2/2

11 pages

SESO THO SECOND LANGUAGE SG: Paper 2

COPYRIGHT RESERVED / KOPIEREG VOORBEHOU
APPROVED BY UMALUSI / GOEDGEKEUR DEUR UMALUSI

LEFAPHA LA THUTO LA GAUTENG
HLAHLLOBO YA MAKGAOLAKGANG

SESOTHO PUO YA TLATSETSO
BOEMO BO MAHARENG
(Pampiri ya Bobedi)

NAKO: dihora tse 2

MATSHWAO: 80

DITAELO:

- Pampiri ena e na le dikarolo tse hlano.
  - Araba karolo tse PEDI feela.
  - Araba dipotso tsohle ka Sesotho.
  - Fana ka mosebetsi o makgethe.
  - Nomora dikarabo tsa hao ka nepo.
-

**KAROLO YA A
DITHOTHOKISO**

POTSO 1

Tlhaka ya Basotho – PTPK Maboea

Bala qotso ka hloko ebe o araba dipotso tse hlahlamang:

Qotso A

Ntho makgakgarapa towe, Botle bo kae, ramahwasha? Ho nna botle ke ho itseba,	3
Ho tseba seo ke leng sona, Bokgabane ke mmala wa ka, Wena ha o iphetolaka tjee?	6
Ha nka tseba sepheo sa hao, Ka tseba seo o se tjantjellang, Ka ho iphetolaka mmala hoo.	9
Botaleng o motala, Bofubedung o mofubedu.	
Phetsa, ke a tshwere mano a hao, O nkwe lekokong la nku, O motsomi wa meya ya batho.	12

1.1 Ke thothokiso ya mofuta ofe? Hobaneng o realo? (2)

1.2 Fana ka sehlooho sa thothokiso ena. (1)

- 1.3 Moleng wa 3 le 4 ho hlahella mokgabiso ofe wa puo? Sepheo sa ho sebedisa mokgabiso oo ke sefe? (3)
- 1.4 Ke ka baka lang sethothokisi se sebedisitse leetsaki moleng wa 9? Qolla leetsaki leo. (3)
- 1.5 Bolela hore hobaneng sethothokisi se sebedisitse letshwao la potso moleng wa 6. Letshwao leo le bitswang? (2)
- 1.6 Fana ka molaetsa wa sethothokisi ho mmadi, ho tswa meleng ena 12-14. (3)
- 1.7 Lentswe lena **ntho** le sebedisitswe ho fana ka moelelo ofe? (2)
- 1.8 Qolla mola moo ho sebedisitsweng kgefutsohare / sejura. Sepheo sa ho etsa hoo ke sefe? (3)

Qotso B

Thuto ke ena, e apese tlhokomelo, Itekele, itekele hape, Moqhaka o o hlotse la pele, Itekele, itekele hape, Sebete se ke se kgutlele ho wena, Hoba mamello le pheello Di ka o hapisa moqhaka, Itekele, itekele hape.	5
Hang kapa habedi o ka hloka kotulo, Feela, itekele, itekele hape, Mamello e tla o tswalla katleho, Itekele, itekele hape. Tshotleho ha se ditlhong le manyofonyofo, Le holane lebelo re sa ikgapele, Maemong ana, o itlama kang na? Itekele, itekele hape.	10 15
Thomo e letlapahadi, mohlaka ho thetwa, Itekele, itekele hape, Nako e tla o atametsa moqhakeng, Itekele, itekele hape Tseo bongata bo ntseng bo di phetha, Ho di phetha wena o ka sitwa keng? Ka mamello le tshepo, boloka taelo: Itekele, itekele hape.	20

- 1.9 Qolla mola o sebedisitsweng jwalo ka lehlaso o be o bontshe tsela e sa tlwaelehang eo lehlaso le hlahellang ka yona thothokisong. (3)
- 1.10 Hantlente sepheo sa ho sebedisa lehlaso thothokisong ke sefe? (2)

- 1.11 Fana ka sepheo sa ho sebedisa mekgabisopuo ena e latelang o be o qolle mela moo e sebedisitsweng.
- 1.11.1 Sejura
  - 1.11.2 Enjambamente
  - 1.11.3 Lebotsi
  - 1.11.4 Phetapheto ya moelelo
  - 1.11.5 Mothofatso (10)
- 1.12 Ke dintho dife tse PEDI tse boletsweng thothokisong ena tse ka hapisang mmadi moqhaka? (2)
- 1.13 Hlalosa hore seroki se bolelang ka:
(a) Thomo e letlapahadi. (1)
(b) Manyofonyofo (1)
- 1.14 Fana ka molaetsa wa thothokiso ena. (2)

MATSHWAO A KAROLO YA A: [40]

**KAROLO YA B
TSHWANTSHISO**

POTSO 2

Leru le lefubedu – TWD Mohapi

Bala diqotso tse latelang o nto araba dipotso tse latelang ho e nngwe le e nngwe ya diqotso tsena.

Qotso A

Sir Harry:	Ha e le Basotho le Manyesemane, ba tsebang sethunya ke bafe? Ya tlieng le sethunya ke mang naheng ee?
Warden:	Sethunya e ne e se sona feela se.....
Sir Harry:	O se ka nna inanatha pela ka mona pele ke o bitsetsa yena Moshweshwe eo a tlo o qetella!

- 2.1 Ho ne ho etsahetse eng ha ho tla hlahella puisano ena e ka hodimo? (2)
- 2.2 Hlalosa hakgutshwanyane hore hobaneng taba e ho 2.1 e makatsa. (4)
- 2.3 Sir Harry o buisa batho hampe. Ebe o ne a tshepile eng? Hlalosa. (2)
- 2.4 Ho tswa puisanong ena qotsa mantswe a bontshang hore Sir Harry o ne a nyatsa Moshweshwe le setjhaba sa hae. (2)
- 2.5 Bolela merabe e MERARO e tlang ho thusa Manyesemane ho hlasela Basotho? Ditjhaba tsena di ne di tla beha Manyesemane maemong afe? (4)

- 2.6 Sethunya sena se fetotse maphelo a Basotho ka tsela efe? Fana ka ntlha tse THARO feela. (3)
- 2.7 Ebe Sir Harry o ne a lebelletse karabo ha a ne a botsa potso e hlahellang puisanong ena? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 2.8 Mongodi o bolelang ka ho **inanatha**? (1)

Qotso B

Makwanyane:	Tsie lala! Tsie lala! Bana ba Thesele! Re kopa kgotso; morena Moshweshwe ha a adingwe ditsebe...
Moshweshwe:	Setjhaba sa Mokgatjhane, bana ba thari e ntsho, bana ba kgotso. E se e le nako jwale ke ngongorehile, empa ke bua ke thabile hore nka qalella ho robala ha monate. Ka dinako tsa mahlonoko ke ne ke tshwenyehile moyeng ke tlallane, ke ne ke lala ke shebile bosiu bohle, ke sa bo hlothe. Jwale re phekotse ntwā, ho busa kgotso, ho busa nala. (<i>Setjhaba sa hoa, sa mo hlaba ka ditlatse</i>)

- 2.9 Bolela phaphang ya botho pakeng tsa Makwanyane le Moshweshwe. (2)
- 2.10 Qolla diketsahalo tse neng di bontsha hore Basotho e ne e le batho ba ratang ntwā. (4)
- 2.11 Bolela mokotaba wa kopano ena ya Moshweshwe le setjhaba sa hae. (2)
- 2.12 Ho hloka kgotso moyeng ho neng ho bonahala ho Moshweshwe ho ne ho bakwa ke eng? Fana ka dintlha tse NNE. (4)
- 2.13 Mofumahadi Victoria o bile le seabo sefe ho rarolleng mathata a Moshweshwe? Fana ka dintlha tse PEDI. (2)
- 2.14 Moedi o bakile mathata afeng naheng ya Lesotho? (2)
- 2.15 Hobaneng tumelo ya boCasalis e hlolehile ho tlisa kgotso Lesotho? (2)
- 2.16 Ho thwe Basotho ke **bana ba Thesele** ebile ke **Setjhaba sa Mokgatjhane**. Basotho ba amana jwang le batho bana ba babedi ba boletsweng? (2)

MATSHWAO A KAROLO YA B: [40]

**KAROLO YA C
PALE**

POTSO 3

Mehaladitwe ha e eketheha – T Mafata

Bala ka hloko qotso tse latelang ebe o araba dipotso.

Qotso A

Ho tloha mona ha ikakgelwa boitokisetsong ba nako ena ya bohlokwa, ya ho ruta bana. Mmakgama le Mmatheko ba ikopanya sesadi mme ba etsa makgobonthithi a ho thusa bana ba bona ho rekela bana diphahlo. Ho ne ho hloka hlahala dintho tse ngata ruri, ka ha nakokgolo eo kapeso e kgethehileng ya bana e ne e ntse e beheletswe ka thoko. (Ngwananyana ha a ne a ena le mesenyana e meraro feela, moshanyana a ena le kobo le tsheha, e ne e ye ebe ho nepahetse, dintho di itsamaela hantle.) Bothatanyana bona ba kapeso, mmoho le a mang, ha bo ipetsa, ba phakisa ba thetla boikemisetso ba motho ka mong tlhopisetsong ena ya bokamoso ba bana. Ho temeka ha mangole a Mafikeng hodima morero ona ha be ho se ho itotobatsa mme ho mo tshekela ka thoko ho ba bang. Lekgonono la hae malebana le morero ona la hla la qaqa ha a phehella ho lla ka ho re jwale ba senyehelwa ke tjhelete ka lebaka la ntho e seng bohlokwa hakaalo. Ka moo, Mofifi le Mmakgama le Mmatheko ba be ba se ba rera ho mo behella ka thoko ditlhokong tseo ba kgonang ho di kwala ba le bang; ba re ba tswafa ho nna ba dubadubana le yena, esere a tenehe ho feta.

- 3.1 Boitokisetso boo ho buuwang ka bona mona, ke ba eng? (2)
- 3.2 Maikutlo ana a Mafikeng a bile le seabo sefeng tjantjellong ya Kgama le Theko ya ho kena sekolo? (2)
- 3.3 Tshebedisanommoho e hlahellang malapeng ana a mabedi ka mora lefu la Mafikeng ke efe? (3)
- 3.4 O itshetlehile ka ketsahalo e hlahellang qotsong ena; hlalosa:
- 3.4.1 Makgobonthithi
- 3.4.2 Ho temeka (2)
- 3.5 Bontsha kgethollo e hlahellang kapesong ya bashanyana le banana. O be o bolele hore ho supa eng bophelong ba bona. (4)
- 3.6 Fana ka mabaka a MABEDI ao ka ona Mafikeng a neng a sa batle ho ruta ngwanana, o be o bontshe hore qeto eo ya hae e ka ba le kgahlamelo e feng nakong ya jwale. (4)
- 3.7 Ebe matsapa ana a Mofifi a ho kgothalletsa Kgama ho kena sekolo a ile a tswela Kgama molemo? Tshehetsa karabo ya hao ka ketsahalo tse PEDI feela. (3)

Qotso B

Dikolo ha di bulwa, Kgama le Theko ba boela ba qalella ho ya sekolong ka ho fapanya matsatsi. Ba ne ba tseba taba ya ho otlwa ha Madiboho e ne e iphelle feela, ka ha ho ya ka tlwaelo ditaba tsa naheng di ne di fella teng; hape ho ne ho sa ka ha eba le lerata ka mora ketsahalo eo. Athe Mmampholane o ne a di tsebile, le hona ka tsela esele: o ne a tseba Kgama le Theko ba ne ba ile ba dika Madiboho, ba mo kgakathela molamu wa hae.

Mohlomong o ne a tenne a di tsebile jwalo ka lebaka la ho rata ho bua ka bona moo a leng hona teng; kapa ebe o ne a di utlwile ho e mong wa lelapa labo Madiboho, ka ha e ne e le motswalle e moholo wa mmangwana moshanyana eo. Empa he ho ne ho se motho le ya mong ya neng a ka nahana hore kamanonyana e kaalonyana ya hae le lelapa labo Madiboho e ka mema manokotho a mona le boloi ba hae. Yaba o emela mohlang ba mo foseditse.

Ha a tloha feela, Mmampholane, mohatsa Lenka, a be a se a hlasela Mofifi ka ho re Kgama le Theko ba heleditse sebotsa sa hae sa disu ka kgomo; a ba a felehetsa ka ho re bashanyana bana ba Mofifi ba a tella, ha ba tsebe batho hantle. Ha boKgama ba botswa, ba dumela hore kgomo ya habo bona ya poho, Lerula, e ne e ikgohle manaka ho tsona nakong eo e ne beng e balehetse sakeng la Lenka, e lateletse kgomo ya moo e neng e palesitse. Yaba Mofifi le Mmatheko le Mmakgama ha ba qeta ho tadimisana qoso ena ba tshepisa Mmampholane ho mo lefa ka sebota se lekaneng le seo a reng se sentse.

- 3.8 Mmampholane o ne a emela eng, paleng ena? Fana ka dintlha tse PEDI feela. (2)
- 3.9 Hobaneng Kgama le Theko ba ne ba fapanyetsana ka ho ya sekolong? (2)
- 3.10 Mmampholane o ile a iphetetsa jwang ho ba ha Mofifi? (2)
- 3.11 Fana ka mabitso a batho bao Mmampholane a neng a iphetetsa ho bona. (2)
- 3.12 Ebe tefo eo ba ha Mofifi ba e tshepising Mmampholane e ne e loketse phoso eo bashanyana ba e entseng? Hlalosa ka botlalo. (2)
- 3.13 Ebe Mmampholane o ile a amohela tefo eo? Hobaneng o realo? Tiisa ka lebaka le utlwalang. (2)
- 3.14 Qolla ketsahalo e bontshang hore Hlahlalebajwa e ne e le nkgekge ya ngaka. (2)
- 3.15 Ebe Mmampholane ke motho ya rerang ditaba le mohatsae? Hlalosa ka botlalo o itshetlehile ho tse hlahellang qotsong ena. (3)
- 3.16 Ho ya ka kutlwisiso ya hao, ebe Mmampholane o ne a hlile a thusa Madiboho? Hlalosa. (2)
- 3.17 Qetellong Mofifi o ile a kgutlisetsa molamu sefateng. Jwang? (1)

MATSHWAO A KAROLO YA C: [40]

**KAROLO YA D
DITSHOMO LE TSA SETSO**

POTSO 4

Bokgeleke ba Basotho – R Moeketsi

Bala diqotso tse latelang o nto araba dipotso tse tla latela.

Ditshomo di ka arolwa dikoto tse nne tse latelang:

Ditshomo tse buang ka diphoofolo Ditshomo tse buang ka diphoofolo le batho Ditshomo tse buang ka batho Ditshomo ka batho le dibopuwa tse ding tsa mehlolo
--

- 4.1 Fana ka mohlala o le MONG wa tshomo mofuteng ka mong o boletsweng ka hodimo. (4)
- 4.2 Fana ka ditlhaloso tsa dithoko tse latelang:
- 4.2.1 Dithoko tsa marena a Basotho
  - 4.2.2 Dithoko tsa bahale
  - 4.2.3 Dithoko tsa makolwane
  - 4.2.4 Dithoko tsa ditaola
  - 4.2.5 Difela
  - 4.2.6 Kodiamalla (6)
- 4.3 Fana ka sebopeho sa maele a latelang:
- 4.3.1 Bitsolebe ke seromo.
  - 4.3.2 Kgakgi o kgakga se sa mo kgakgeng le borokong.
  - 4.3.3 E bona mahe, leraba lona ha e le bone.
  - 4.3.4 Kotlo sa monna ke leralla.
  - 4.3.5 Tlhapi, folofela seretse, metsi a pshele o a bona. 5x2=(10)

Bala qotso e latelang o nto araba dipotso tse latelang:

Tsa boithabiso

Meketeng ya Basotho ho ne ho ithabiswa ka metjeko, dipapadi le dipina tse tsamaelanang. Re mohau feela hobane hona ha ho sa etsahala haholo kajeno. Meketeng ya kajeno ho se ho etsahala disele. Boithabiso bo boholo ba banna ba sa leng batjha mme ba le matla, ha mmoho le bahlankana, e ne e le mohobelo. Basadi ba batjha ha mmoho le barwetsana, le bona ba ne ba kena papading ena. Mokete ona he o ne o hlile o aparelwa ho bontsha ka moo o neng o thabelwa ka teng. Banna le bahlankana ba ne ba kgaba ka ditshiba, dikgohlo le matjhoba ditlhafung mona.

- 4.4 Mongodi o bolela eng ha a re: **Meketeng ya kajeno ho se ho etsahala disele.** (2)
- 4.5 Fana ka mefuta e meng e MMEDI ya dipapadi tsa boithabiso. (2)
- 4.6 Hlalosa mantswe a latelang:
- 4.6.1 Lekolwane
  - 4.6.2 Leqai
  - 4.6.3 Seqhaqhabola
  - 4.6.4 Sedibelo
  - 4.6.5 Sebipelo
  - 4.6.6 Lefetwa 6x2=(12)
- 4.7 Bapisa dikarabo tse ho A le dipolelo tse nepahetseng tse ho B. Ngola dinomoro le ditlhaku feela.

KAROLO A		KAROLO B	
4.7.1	Sealolo	A.	Mona ke ha ho kenwa motseng oo ho tlisitsweng mohobelo ho wona.
4.7.2	Kgato	B.	Basadi le barwetsana ba eme ka lehlakoreng la bona, le lebaneng le la banna le bahlankana. Ho kenwa ka bonngwe ka bonngwe, monna ka mona, mosadi ka mane.
4.7.3	Kgoro	C.	Ho utlwahala mantswe a phefa, a molodi a basadi le barwetsana ha ba bina ba ntse ba etla ka mora banna ba habo bona.
4.7.4	Motjeko	D.	Banana ba kgumama ka mangole, ba itshwara thekeng e be ba ya le morethetho wa pina.
		E.	Mona basadi le barwetsana ba eme ka lehlakoreng la bona, le lebaneng le la banna le bahlankana. Ba tjekana ba le bang sebakeng se mahareng, ebe ho kena basadi le bona ba tjekana ba le bang.

1x4=(4)

MATSHWAO A KAROLO YA D: [40]

**KAROLO YA E
MEQOQO**

POTSO YA 5

Pelong ya ka – SM Mofokeng

Bala diqotso o nto araba dipotso.

Qotso A

Hoba qetello ke ntho e hlokehang haholo. Ha di ngata dintho tseo re neng re tla di qala hoja re ne re qala re sa tsebe hore qetello ha e bile ha e hole ha kalo. Re a tseba hore ho monate ha kaakang ho qala dintho. Ho ntse ho le monate jwalo feela le ho fihla qetellong. Ako nahane qetello ya leeto. Mohlomong mesifa e se e hana, kapa maoto a se a ruruhile, le dikobo di se di imela mahetleng; hlooho e se e opa ke letsatsi, tlala le yona e ikakgetse, le lenyora. Empa tsena ha di sa o.....

- 5.1 Qotso ena e tswa moqoqong ofe? (1)
- 5.2 Bolela ntho e le NNGWE feela e tepeletsang motho ha a le leetong. (2)
- 5.3 Ha o fihla qetellong ya leeto, o hlhelwa ke ditlamorao tse itseng. Fana ka tse NNE feela. (4)
- 5.4 Ke sefe se ka re kgothatsang ha re bala buka e telele? (1)
- 5.5 Setswalle ha se fihla qetellong ho bohloko. Ebe sesosa sa sena ke sefe? Fana ka ntlha tse THARO. (3)
- 5.6 Fana ka setho sa mmele se ratang ho tswella pele, mme se sitiswa ke mmele o fokolang. (1)

E jwalo nako. E na le hona ho fetola dira e di etse metswalle, e na le hona ho hlahisa kutlwano moo ho renang ntwala feela. Tsietsi tse ngata di a phutholoha ha nako e ntse e iphetela; e, di phutholohe hona hoo re beng re makale hore na re ne re itshwenyetsang ka tsona. Nako e lokisa tse ngata. Ho ye ho mpe ho potlake rona hobane re re ha re na nako, re e thuhithuhile dikotwana tse ngata tse senang thuso, tse mpang di re tshwenya feela.

- 5.7 Hobaneng moya jwalo ka karolo ya mmele o sa tsebe mokgathala le qetello? (2)
- 5.8 Bolela hore o ithutile eng moqoqong ona. Karabo ya hao e itshetlehe tlasa dihlooho tse latelang:
- 5.8.1 Nako e fetola dira e di etse metswalle. (2)
- 5.8.2 Nako e hlahisa kutlwano moo ho renang ntwala feela. (2)
- 5.8.3 Tsietsi tse ngata di a phutholoha. (2)

- 5.9 Hobaneng re dula re tatile ka mehla? (1)
- 5.10 Fana ka sehlooho sa moqoqo ona. (1)
- 5.11 Fana ka dihla tse kgolo tse NNE tsa nako. (4)
- 5.12 Bolela tsietsi eo moithuti a nang le yona ka baka la nako. (2)
- 5.13 Ha ba tloha ba tatile, sesosa sa ho tata hoo e ne e le sefe mehleng ya pele? (2)
- 5.14 Hobaneng mongodi a tshwantsha nako le ngaka? (2)
- 5.15 Tsietsi tse ngata di a phutholoha ha nako e ntse e iphetela. Hlahisa ditsietsi tse PEDI feela. (2)
- 5.16 Nako e na le thuso e kgolo bophelong ba motho, bolela thuso eo. (2)
- 5.17 Hobaneng mongodi wa moqoqo a sa tshwanela ho ya lolololo ha a ngola moqoqo. (2)
- 5.18 Mongodi a re ho molemo ho phela bophelo ba hao ka tsela efe? (1)
- 5.19 **Ha ke na nako.** Mantswe ana a bolela eng bophelong ba batho ba bang? (1)

MATSHWAO A KAROLO YA E: [40]

MATSHWAO KA KAKARETISO: 80